

Rossz a sora a távhősnek

2011. november 20., vasárnap 22:46

A pazarlásra ösztönző technológia, a mesterségesen alacsonyan tartott lakossági gázárak, az önkormányzati mutyik, a rossz állami szabályozás, és a nyereszkeskedő erőművek is okolhatóak azért, hogy Magyarországon megutáltuk a távfűtést, pedig az eredendően az egyik legkorszerűbb fűtési mód, világszerte kedvelt, és versenyképes.

A távhőt rendszerint a panellakások fűtési rendszereként emlegetik, drágasága miatt a legtöbb lakásvásárló kerüli. Gyakran gondolunk rá úgy, mint a szocializmusból örökölt, eredendően rossz technológiára, amitől jobb lenne szabadulni.

A helyzet azonban az, hogy a távhő kimondottan korszerű megoldás a városi fűtés ellátására, több nyugati országban szívesen használják: Izlandon, Dániában, Svédországban és Finnországban kimondottan népszerű, de elterjedt Ausztriában, az Egyesült Államokban és Japánban is. Annak, hogy nálunk miért nem versenyképes, leginkább technikai, szabályozási és politikai okai vannak.

Gáz, biomassa, kapcsolt erőmű

A hőt az erőművek leggyakrabban gáz égetésével állítják elő, de egyre elterjedtebb a biomassa és a geotermikus hővel működő rendszerek is. Magyarországon az állami támogatásoknak köszönhetően nagy hangsúlyt kapnak a távhőszolgáltatásban az úgynevezett kapcsolt erőművek. Ezek olyan, áramot előállító erőművek, amelyek a hőt a villamos energia melléktermékeként állítják elő, a hulladékhőt pedig továbbértékesítik távhőnek.

A városi fűtés

A távhőrendszerben a háztartásokhoz, közintézményekhez és vállalatokhoz a távhőszolgáltató juttatja el csővezetéken a hőerőmű vagy fűtőmű által megtermelt hőt, gőz vagy meleg víz formájában. Mivel szállítás közben nagy a hőveszteség, minél kevesebbet kell szállítani, annál jobb: a hatékony távhőrendszerekben kis, helyi erőművek vesznek részt. Viszonylag kis, sűrűn lakott területen működik hatékonyan, nem éri meg például kilométerekről elvinni a hőt egy tanyára, vagy egy néhány fős faluba. A távhő annál olcsóbb, minél többen osztoznak az előállított melegen.

A távhőrendszerek helyi jellegüknek köszönhetően nem alkotnak országosan integrált hálózatot a gázhoz vagy a villamos energiához hasonlóan – a több száz különálló rendszer eltérő adottságokkal bír.

A távfűtő központokból az energia nagy hőmérsékletű és nyomású forró vízként jön ki, jellemzően 140 fokos az előremenő, és 70 fokos a visszatérő ágba a víz. A forró

víz először a lakóépületeknél levő hőközpontba kerül, ahol egy hőcserélő rendszer állítja elő a csapból folyó meleg vizet, és egy másik azt a fűtési meleg vizet, amely már a lakások radiátoraiba kerül. Itt általában már csak 70 fokos víz megy be, és 50 fokos jön ki.

Egyeduralkodók

Egy ilyen hőközpont minimum egy háztömböt szolgál ki, de általában több tömböt is ellát. Mivel a távhőrendszerben a hálózat kiépítése meglehetősen drága, nem éri meg párhuzamos rendszereket fenntartani. A többnyire önkormányzati tulajdonban lévő vezetékrendszerhez egy – jellemzően szintén önkormányzati kézben lévő – szolgáltató tartozik, mindössze néhány olyan város van, ahol részben vagy egészben magánkézben van a szolgáltató. A leggyakoribb eset, hogy a szolgáltató egyetlen, környékbeli erőműtől veszi a hőt, ami vagy magánkézben, vagy önkormányzati tulajdonban van. Mivel a rendszeren belül a verseny lehetősége nem igazán adott, a fogyasztás pedig kimondottan rugalmatlan, a távhő ára az előállítás költségein kívül leginkább attól függ, hogy milyen az egymásra utalt szolgáltató és termelő cég viszonya, miben állapodnak meg egymással. (Bár a rendszerek, a hálózatok többsége elavult, vagy legalábbis nem tekinthetőek korszerűnek, az ebből fakadó – például csöveknél mérhető hőveszteségből származó – ártöbblet nem igazán jelentős.)

A bonyolult keresztfinanszírozások, állami támogatások, önkormányzati holdingok nehezen átlátható világában az erőművek és a politika is előszeretettel halásznak a zavarosban. A távhő árának változása sok helyen éppúgy múlt az önkormányzatok korruptségén, a termelővel kötött különalkukon, mint a gáz világpiaci árának változásán. Az ország különböző részein rendkívül eltérően alakultak a távhőárak.

A rendszerhez ugyanakkor nagyon nehéz hozzányúlni, több kormánynak sem sikerült, a különböző helyzeti adottságok, technológia, és tulajdonviszonyok miatt egységes ár semmiképp nem határozható meg. A Fidesz-kormány jobb ötlet híján tavaly óta befagyasztva tartja a távhőárat, jelentős veszteséget okozva ezzel egyes cégeknek. Később hatósági áras lesz a távhő.

Távhőbe zárva

Magyarországon az 1950-es évek eleje óta van távhőellátás. A hálózat bővülését elsősorban az 1960 és 1990 között meghirdetett két tizenöt éves lakásépítési program pörgette. A programok során 1,2 millió lakás megépítését tervezték, végül kevesebb valósult meg, ma nagyságrendileg 600 ezer távfűtéses panellakás van. A rendszerváltás előtt azonban az olcsó energiahordozóknak köszönhetően az energiaárak, és az ezekhez való hozzáállás is más volt, a kiépítés során az energiahatékonysági szempontok kevésbé voltak előtérben.

Az energiahordozók drágulásával és az ipari célú távhőhasználat csökkenése miatt azonban mára kapacitástöbblet alakult ki a magyar távhőrendszerben. A távhőhálózat elbírna több fogyasztót is, ezzel pedig az állandó költségek szintje is

csökkenni tudna. A fogyasztók azonban inkább csak fogynak – ha tehetik, menekülnek a távhőtől. Nincs ugyanis kiszolgáltatottabb a távhősnél: a lakások hővezetékei többnyire alkalmatlanok az egyedi szabályozásra, meg a fűtés, ha kell, ha nem.

Tűzforró radiátor, nyitott ablak

A távhőrendszer kiépítésekor ugyanis a tömbházakat egycsöves fűtési rendszerrel szerelték fel. Ez azt jelenti, hogy a különböző emeletek radiátorai sorba vannak kötve, ha valamelyik radiátort lezárnánk, a keringés leállna. (Ezek a radiátorok persze jellemzően nincs szabályozó.) Nem mindegy az sem, hogy az egyes lakások hol helyezkednek el a rendszerben, a betápláláshoz közel a hőmérséklet még magasabb, majd fokozatosan csökken. A sor végén a lakásokban 5-10 fokkal hidegebb van, mint a sor elején lévőkben. Hogy a tízemeletes házban egyik lakó se fagyjon meg, ha már fizet a fűtésért, a fűtővíz hőmérsékletét sok helyen annyira megemelték, hogy egyes lakásokban 26-28 fokos hőség lett, amit a nyitott ablakokon át kiengedtek.

A megszokás ereje

Jellemző tapasztalat, hogy a lakók, akik korábban, az egycsöves rendszerben hozzászoktak egy adott hőmérséklethez, a kétcsöves rendszer bevezetése után is tartották a korábbi meleget: a fenti lakók az ablakot nyitva tartva fűtöttek, a lentiek pedig letekerték a radiátort.

Szerencsésebbek azok a társasházak, ahol kétcsöves fűtési rendszer van, itt fűtővíz folyamatosan kering a bemenő és a visszatérő csőágban, és minden egyes radiátor párhuzamosan van rákötve ezekre, mindenki magának szabályozhatja a hőmérsékletet. Csakhogy hiába a szabályozhatóság, ha a lakások fűtéséért a lakók légköbméter szerinti átalánydíjat fizetnek, a lakó nem érdekelt abban, hogy letekerje a fűtést. Ha a ház teljes fogyasztása mérhető is, az egyéneké nem, kollektívan pedig nehezebben megy a spórolás. A lakók gyakran nem érzik eléggé át, hogy ha mindenki takarékoskodik, akkor a kiadása egyénileg is csökkeni fog.

Van jobb megoldás

A legjobb, ha a fűtési energia a távhőnél is lakásonként elkülönítve mérhető és elszámolható. Ennek a költségmegosztó berendezés a fapadosabb formája, ezek az egyedi hőmennyiség mérésére nem alkalmasak, de különbséget tesznek a radiátorok között a hőleadás arányában, így elosztható a lakások között a teljes költség. Mivel ezzel sok a családi lehetőség, szerencsésebb megoldás a közösségi fűtésrendszer szétbontása lakásonként, és a valóban egyéni mérés megvalósítása. Ennek a költsége akár többszázezer forintba is kerülhet lakásonként.

Ennek bevezetésében nem érdekeltek azok, akik rossz állapotú lakásban laknak, egyéni mérés nélkül ugyanis ezek energiapazarlását is szétosztják a többiek között. De nem jár jól rövidtávon a szolgáltató és a termelő cég sem, hiszen kevesebb hőt tud eladni. A befektetés ugyanakkor hosszú távon mindenkinek jól: javul az

energiafelhasználás hatékonysága és az energiatudatosság, csökken a szén-dioxid-kibocsátás és a lakók kiszolgáltatottsága. Ráadásul ha mindezek hatására többen váltanak távhőre, javul a rendszer kihasználtsága, csökken az ár.

Mihez képest olcsó

A távhő tehát olcsóbb lenne, ha többen használnák, és széles körűen elterjesztenék az egyéni szabályozás lehetőségét – erre egyébként az új energiastratégia szerint a kormány is hajlana –, csak hogy még az olcsóbb távhő sem jelent feltétlenül versenyképes fűtést. A kormányok politikai okokból évek óta mesterségesen alacsonyan tartják a lakossági gáz árát, a jelenlegi vezetés egyenesen befagyasztotta az árakat az egyetemes szolgáltatásban.

Bár az átlagos havi jövedelemhez képest még így is sokat költünk energiára – vagyis még az alacsonyan tartott árat is drágálljuk – mindaddig, amíg nem közelítik a világpiaci árhoz a lakosságnak adott gáz árát, a távfűtés labdába sem rúghat.